

Kritik mot en förrättningslantmätare för att hon inte har iakttagit kravet på saklighet i 1 kap. 9 § regeringsformen

Beslutet i korthet: Ett beslut om inrättande av en gemensamhetsanläggning vann laga kraft och registrerades 2011. I februari 2014 kom det in en ansökan om ändring av båtnadsområdet till Lantmäteriet. Förrättningslantmätaren skickade ett brev med frågor till sökanden och till ett antal andra personer. En av frågorna löd: "Om ni var missnöjda med båtnadsområdet vid förrättningen, varför överklagade ni inte beslutet?"

JO konstaterar att vilket skäl sökanden och andra hade för att inte överklaga det tidigare beslutet rimligen måste ha saknat betydelse för handläggningen av den nya ansökan. Därför stred den ställda frågan enligt JO mot regeringsformens krav på saklighet och förrättningslantmätaren får kritik.

Initiativet

Under min inspektion av Lantmäteriets kontor i Falun den 19–21 april 2016 uppmärksammades bl.a. följande:

En ansökan om ändring av båtnadsområdet för en gemensamhetsanläggning kom in till Lantmäteriet den 17 februari 2014 (ärendenummer W14274). Det framgick att sökanden uppfattade att båtnadsgränsen av misstag hade dragits fel vid anläggningsförrättningen. Lantmätaren AA skickade den 11 januari 2016 ett brev med frågor till sökanden och till ett antal andra personer. En av frågorna löd: "Om ni var missnöjda med båtnadsområdet vid förrättningen, varför överklagade ni inte beslutet?"

Jag beslutade att i ett särskilt ärende utreda hur den ställda frågan förhöll sig till 1 kap. 9 § regeringsformen.

Utredning

JO uppmanade Lantmäteriet att lämna upplysningar om och yttra sig över hur den ställda frågan förhöll sig till 1 kap. 9 § regeringsformen.

Lantmäteriet (generaldirektören BB) yttrade följande:

Bakgrund

I februari 2014 inkom en ansökan avseende omprövning av ett beslut om inrättande av en gemensamhetsanläggning. Beslutet hade vunnit laga kraft och registrerats 2011.

Omprövning av ett beslut som har fattats vid inrättandet av en gemensamhetsanläggning ska i princip ske vid en ny förrättning. Förutsättningen för att en ny förrättning ska få komma till stånd är enligt huvudregeln att det har inträtt ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan (se mer om detta under "Rättsliga utgångspunkter").

Mot bakgrund av att Lantmäteriet så sent som 2011 hade beslutat att inrätta gemensamhetsanläggningen ville den ansvariga förrättningslantmätaren undersöka om sökanden grundade sin ansökan om omprövning på förhållanden som fanns redan vid tiden för förrättningen och som hade varit uppe till diskussion då, eller om sökanden menade att det hade inträtt ändrade förhållanden. Hon skickade därför ett brev till sökanden och övriga sakägare där hon informerade om att hon påbörjat handläggningen av ärendet och ställde ett antal kompletterande frågor. Frågan om huruvida sökanden hade varit missnöjd med båtnadsområdet vid den förrättningen och varför denne i så fall inte hade överklagat beslutet ställdes för att få mer information för att kunna göra bedömningen om det hade inträtt ändrade förhållanden som kunde motivera en omprövning.

Rättsliga utgångspunkter

Av 1 kap. 9 § regeringsformen framgår följande:

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saktlighet och opartiskhet.

Bestämmelsen ger uttryck för den s.k. objektivitetsprincipen, vilken är en väsentlig och grundläggande princip som Lantmäteriet har att iaktta i sin förvaltning och myndighetsutövning.

Det nu aktuella ärendet avsåg en ansökan om omprövning av beslut om inrättande av gemensamhetsanläggning. För handläggning av frågor om gemensamhetsanläggning är anläggningslagen (1973:1149), AL, tillämplig i första hand.

Huvudprincipen är att en fråga som har behandlats och slutligt avgjorts vid en anläggningsförrättning ska stå fast för framtiden. Ett lagakraftvunnet beslut får endast omprövas i en ny förrättning under förutsättningar som framgår av 35 § AL, vilken lyder:

En fråga som har behandlats och slutligt avgjorts vid en förrättning får prövas vid en ny förrättning om

1. förhållandena har ändrats på ett sätt som väsentligt inverkar på frågan,
2. det i det tidigare avgörandet har beslutats att frågan får omprövas efter viss tid och denna tid har gått ut, eller
3. det i annat fall har framkommit ett klart behov av omprövning.

Vid den nya förrättningen får det inte beslutas om en sådan ändring i fråga om kretsen av fastigheter som deltar i en gemensamhetsanläggning eller en fastighets andelstal att avsevärd olägenhet uppkommer från allmän eller enskild synpunkt.

För att det ska anses ha inträtt ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan enligt 35 § första stycket första punkten AL, krävs i princip att det är fråga om nya eller ändrade förhållanden av rent faktisk natur och inte bara om en annan bedömning av föreliggande fakta. Bestämmelsen stämmer i sak överens med vad som tidigare gällde enligt 39 § första stycket lagen (1966:700) om vissa

gemensamhetsanläggningar, LGA. I samband med LGA:s tillkomst uttalade lagstiftaren att huvudprincipen måste vara att lagakraftvunna anläggningsbeslut ska vara giltiga för framtiden eller den tid som har bestämts i beslutet. Principen om ett anläggningsbesluts orubblighet bör dock inte vara helt utan undantag. Vid en omprövning p.g.a. ändrade förhållanden bör hänsyn tas till de kostnader som uppstår till följd av omprövningen och de enskilda fastighetsägarnas intresse av trygghet mot att bestående rättsförhållanden rubbas. Det krävs därmed att det vid omprövning är fråga om ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan som tidigare avgjorts i ett anläggningsbeslut.

En omprövning har dock i vissa fall ansetts kunna ske även när föreliggande fakta tidigare har bedömts felaktigt, t.ex. när kostnaderna för anläggningens utförande visar sig bli avsevärt högre än man räknade med vid tiden för anläggningsförrättningen.

Även om det inte föreligger ändrade förhållanden får omprövning ske när det framträder ett klart behov av en sådan, t.ex. när man behöver modifiera villkoren för anläggningen med hänsyn till vunna erfarenheter. Behovet av omprövning måste vara välgrundat. Varje begäran om omprövning ska inte automatiskt leda till en förrättning enligt 35 § första stycket tredje punkten AL.

Lantmäteriets bedömning

Av det som anförts ovan under ”Rättsliga utgångspunkter” framgår att lagstiftaren har ansett att de enskilda fastighetsägarna har ett starkt intresse av att kunna förlita sig på att rättsförhållanden som har inrättats genom ett anläggningsbeslut ska vara bestående för framtiden. Detta behov av trygghet och rättssäkerhet ska vid en begäran om omprövning av en fråga i ett anläggningsbeslut ställas mot de skäl på vilken begäran grundas.

Varför sökanden i ärendet inte hade använt sin möjlighet att överklaga den förrättningen är dock irrelevant för handläggningen av det nya ärendet, och är därmed ingen saklig fråga. Lantmäteriet har förståelse för att förrättningslantmätarens formulering är olycklig och kan uppfattas som tveksam ur objektivitetssynpunkt, vilket vi beklagar. Vi vill dock framhålla att den fråga som lantmätaren ställde bör ses i ljuset av lagstiftningens krav vad gäller omprövning av fråga i ett anläggningsbeslut.

Bedömning

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska en förvaltningsmyndighet iaktta saklighet i sin verksamhet. Vilket skäl sökanden och andra hade för att inte överklaga det tidigare förrättningsbeslutet måste rimligen ha saknat betydelse för handläggningen av den nya ansökan. Den ställda frågan stred därför mot regeringsformens krav på saklighet och lantmätaren AA förtjänar därmed kritik.

Ärendet avslutas.